

παράσχωσιν εἰς αὐτὸν ἔδραν μέσῳ δύο προσβολῶν, αἵτινες ἐπαναλαμβάνονται καὶ μηκύνονται ἐνίοτε ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐφ' ὅσον δύνανται, νὰ βλέπωσι καθαρῶς ἰστάμενοι ἐπὶ τῶν κνημῶν των, τὸ δὲ τέλος τῆς μάχης εἶνε ὀφθαλμοὶ ἐξοιδημένοι, παρειαὶ ἐξωγκωμέναι καὶ κυαναῖ, ἐνίοτε δὲ ὁ ἀντίχειρ ἐξηθρωμένος, ἢ χεῖλος τι διεσχισμένον.

Δυστυχῶς οἱ θεσμοὶ τοῦ σχολείου διέπονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος· ἐκτὸς τῶν καταναγκαστικῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς μαθητάς, τῶν προστίμων καὶ τῆς εἰρκτῆς, γίνεται χρῆσις τῆς ράβδου· ἐν τισὶ δὲ σχολείοις, ἀρκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ νὰ ἐγγραφῆ τρίς ἐπὶ τοῦ πίνακος τῶν ποινῶν, ἵνα τιμωρηθῆ διὰ μαστιγώσεως. Τὴν πρώτην ταύτην, ἐν Χάρροβ, ἐμαστιγώθησαν τέσσαρες διὰ δεκατεσσάρων ραβδισμῶν, ἀλλ' οὐχὶ μέχρις αἵματος. Ἐν ὅλοις τοῖς σχολείοις, ἡ ἀγαπητὴ αὕτη ὑπηρεσία ἀπὸκειται εἰς τὸν πρεσβύτερον. Κατ' ἀρχὴν, γίνεται χρῆσις τῆς μαστιγῆς δι' ἅπαντας, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ μόνον οἱ νεώτεροι καὶ οἱ μέσοι τὴν ἡλικίαν λαμβάνουσιν αὐτήν. Ὁ, περὶ δὲ παράδοξον, δὲν εἶνε ἀντιδημοτικὴ· πρὸ 50 ἐτῶν, ἐν τινὶ σχολείῳ, οἱ μαθηταὶ μαθόντες ὅτι ἔμελλεν ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ προστίμου, ἐπανέστησαν κροχυγάζοντες: «Κάτω τὸ πρόστιμον, ζήτω ἡ μαστιγὴ!» καὶ τὴν ἐπαύριον ἐπανήρξατο ἡ γνωριμία μετὰ τῶν προσφιλῶν μαστιγῶν των. Καθηγηταί, μεθ' ὧν συνδιελέχθην, δὲν εὐρίσκουσι τὴν τιμωρίαν ταύτην ταπεινωτικὴν, λέγοντες ὅτι ἀναπτύσσει παρὰ τῷ παιδίῳ τὴν στωϊκὴν καρτερίαν· κατ' αὐτούς, τὰ κτυπήματα εἶνε ὁ φυσικὸς καταδασμασμός, ἀρκεῖ νὰ μὴ θεωρῶνται μόνον αἰσχρὰ ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, ὁ δὲ τιμωρούμενος νὰ μὴ αἰσθάνηται ἑαυτὸν ὑβρισθέντα.

Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἑτέρου δυσαρέστου θεσμοῦ, τοῦ **Fagging**, ἥτοι τὰς ὑποχρεώσεις τῶν νεωτέρων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πρεσβυτέρων. Οὗτος ἐμετριάσθη ἤδη καὶ συνεκεράσθη ἐν **Harrow**, ἐν **Rugby** καὶ ἐν ἄλλοις ἐκπαιδευτικοῖς καθιδρύμασιν· ἀλλὰ, καθ' ἑαυτὸν, διατελεῖ κακὸς αἰείποτε· διότι εἶνε σχολὴ βαναυσίας, ἐξωθοῦσα τὸν Ἀγγλόπαιδα ἐκεῖ ἔνθα κλίνει, πρὸς ὅλας τὰς ὑπερβολάς, ὡς συνεπιφέρει μεθ' ἑαυτῆς κρᾶσις ἐνεργητικὴ, βιαία, τυραννικὴ καὶ τραχεῖα. Γνώριμος ἡμῶν κυρία, ξένη τὴν καταγωγὴν, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφασίσῃ νὰ ὑποβάλλῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰς τὸ **Fagging**, ἀλλ' εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τι λύκειον τῶν Παρισίων. Κατ' ἐπισήμους ἀνακρίσεις, οἱ νεώτεροι τῶν μαθητῶν εἶνε θεράποντες καὶ δοῦλοι. Ἐκαστος τῶν πρεσβυτέρων ἔχει πλείους τοιούτους, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελῶσι τὰς παραγγελίας του, νὰ σαρώνωσι τὸν θάλαμόν του, νὰ καθαρίζωσι τὰ κηροπήγιά του, νὰ ἐψήνωσι τὸν ἄρτον αὐτοῦ καὶ

τὸν τυρόν, νὰ τὸν ἐξεγείρωσιν ἐν τῇ ὠρισμένῃ ὥρᾳ, νὰ παρίστανται εἰς τὰ παιγνιδία του συνήθως ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ὥρας τὴν ἡμέραν, νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας του, νὰ ὑφίστανται τὰς ἰδιοτροπίας του. Ἐν τῷ λυκείῳ τῆς Οὐεστμινστέρης, ὁ βίος πρωτοετοῦς ὑποτρόφου μαθητοῦ εἶνε τοσοῦτον διηνεκῆς δουλεία, ὥστε ἀδυνατεῖ οὗτος νὰ εὕρῃ ἱκανὸν χάριν τῶν μελετῶν αὐτοῦ χρόνον. «Πιστοποιῶ» λέγει ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου, ὁ νέος μαθητὴς δὲν ἔχει μίαν μόνον στιγμὴν ἐλευθέραν πάσης διακοπῆς. Περὶ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν τῆς πρωίας, δύο τῶν νεωτέρων μαθητῶν, ἐκ περιτροπῆς ὠρισμένοι, ἐγείρονται διὰ ν' ἀνάψωσι τὴν θερμάστραν, νὰ θερμάνωσι τὸ ὕδωρ, καὶ νὰ ἐξεγείρωσιν ἐκείνους ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, οἵτινες τοὺς διέταξαν. Συνήθως ὁ πρεσβύτερος, ἀφυπνισθεὶς περὶ τὴν τετάρτην ὥραν, μόλις περὶ τὴν ἐβδόμην καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐγείρεται τῆς κλίνης· πρέπει δὲ τότε νὰ τὸν εἰδοποιῶσι κατὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν. Ἡ δὲ ἀγγαρία αὕτη ἐπανέρχεται δι' ἕκαστον παιδίον τρεῖς ἢ τετράκις καθ' ἑβδομάδα. Προσθέσατε πάσας τὰς ὥρας τῆς πρωίας καὶ πάσας τὰς τῆς ἐσπέρας. Οἱ πρεσβύτεροι ἀγαπῶσι πολὺ τὸ τέϊον, ἔχουσιν ἀνάγκην τρεῖς καθ' ἑσπέραν, χωρὶς νὰ λησμονήσωσι καὶ τὸν καφέν. Εἰς τῶν μαρτύρων διαταχθείσης ἀνακρίσεως διηγεῖται, ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἡμέραν ἐξόδου ἐκ τῆς Οὐεστμινστέρης, ἐπιστρέφων ὁ υἱὸς του ἀπὸ τοῦ λυκείου, ἦτο τοσοῦτον κατάκοπος, ἕνεκα τῆς στερήσεως τοῦ ὕπνου, ὥστε οὐδὲν ἐπεθύμει μᾶλλον, ἢ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κλίνην. Πρὸς διατήρησιν ὑποταγῆς τοσοῦτον ἀκριβοῦς καὶ τοσοῦτον λεπτολόγου οἱ πρεσβύτεροι ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ τρόμου. Τὰ ραπίσματα, τὰ λακτίσματα εἶνε δι' αὐτοὺς συνήθης εὐγένεια, οὐδὲ καταριθμοῦνται εἰς τὸν ἀριθμῶν τῶν ποινῶν. . . . Πρῶτος βαθμὸς τῶν ἀληθῶν ποινῶν εἶνε τὰ συστηματικὰ ραπίσματα, ὁ τιμωρούμενος ὀφείλει νὰ κρεμάσῃ τοὺς βραχίονάς του καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σώματός του καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὴν κεφαλὴν του εἰς δωδεκάδα ραπισμάτων δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν. . . . Ἦκουσα νὰ λέγωσιν, ἀναφέρει ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀνακρίσεως ταύτης, ὅτι εἰς δύο ἢ τρεῖς περιστάσεις οἱ παῖδες τοσοῦτον σκληρῶς ἐμωλωπίσθησαν, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμμετάσχωσι τῶν παιγνιδίων καὶ τῶν ἄλλων ἀσκήσεων. Ἐν ταῖς βιογραφίαις τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ Κοῦπερ, τοῦ Ροβέρτου Πήλ πολλαὶ εὔρηνται τοιαῦται εἰς ἀγανάκτησιν κινουῦσαι διηγήσεις. Ἀναμφιβόλως τὰ ὧδε ἀναγραφέντα χαρακτηριστικὰ εἶνε τὰ σκοτεινότερα, ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἄγγλοι εἶνε ἐπίμονοι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις, ἡ εἰκὼν τείνει ἐκκαθαριζομένη. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ μεταρρύθμισις περατωθεῖσα, ἡ

ἐντύπωσις μένει δυσάρεστος· διότι ἐν συντόμῳ τὸ σχολεῖον οὕτω διοικούμενον εἶνε εἰδός τι πρωτογόνου κοινωνίας, ἐν ἧ ἡ ἰσχὺς ἄρχει σχεδὸν ἄνευ ἐλέγχου, ἔτι μᾶλλον δέ, καθ' ὅσον ἐκ λόγων τιμῆς, οἱ δυναστευόμενοι δὲν θέλουσι ποσῶς καταγγεῖλαι τοὺς δυναστεύοντας. Ὁ δὲ διδάσκαλος ἐπεμβαίνει ὅσω τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, οὐδ' εἶνε, ὅπως παρ' ἡμῖν ἐν Γαλλίᾳ, ὁ διηνεκῆς ἀντιπρόσωπος τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης· σπικνιώτατα δέ, καὶ ἐν ἐλαχίστοις σχολαῖς, γίνεται ἔκκλησις εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ ἀσθενεῖς παραδίδονται εἰς ἑαυτούς, καὶ ὀφείλουσι νὰ πάσχωσι καὶ νὰ ὑποφέρωσι μόνον. Ὅποιος λοιπὸν πειρασμὸς δι' ἰσχυρὸν τινα νεανίσκον ἢ κατοχὴ τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ πλήττειν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε σύμφορον νὰ παρέχῃται στάδιον εἰς τὰ ἐνστικτὰ τῆς βίας καὶ τῆς βαναυσίας. Πάντοτε δὲ ἡ χρῆσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν κατάχρησιν· οὐδέποτε πρέπει νὰ παρέχῃται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ εὐκαιρία νὰ καταστῇ δεσπότης καὶ δῆμιος. Ἐν γένει δέ, οὕτω κατανοουμένη ἡ ἀνατροφή δὲν εἶνε ἀνόμιος πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων, σκληρύνει τὸ σῶμα καὶ τραχύνει τὸν χαρακτῆρα· ἀλλὰ, καθ' ὅσον δύναμαι νὰ συμπεράνω ἀπολήγει συνήθως νὰ δημιουργήσῃ θηρευτὰς καὶ εὐήθεις.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος παραμελεῖται ἐκ παρομοίου συστήματος. Βλέπω τοὺς νέους προθύμους νὰ θυσιάσωσι τὰ πάντα εἰς τὸ παιγνίδιον, λέγει συγγραφεὺς τις· βλέπων αὐτοὺς ἀφιερῶντας πολλὰς ὥρας καὶ ἐνθουσιασμὸν δυσανάλογον ἐκείνου, ὃν παρέχουσιν εἰς τὴν ἐργασίαν των, βλέπων ὅτι τὸ πνεῦμα αὐτῶν τοσοῦτον τελείως κατακυριεύεται, ὥστε δὲν λαλοῦσι, δὲν σκέπτονται καὶ δὲν ὄνειρεύονται ἢ παιγνίδια μόνον, δὲν ἐκπλήττομαι εὐρίσκων πολλοὺς ἀποδίδοντας εἰς τὴν μάστιγαν ταύτην τῆς ἐκγυμνάσεως τῶν μυῶνων τὴν ἀθλίαν πενίαν τῶν πνευματικῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια λαμβάνομεν. Ἄγνωστον παρ' ἡμῖν ἐν Γαλλίᾳ ἐλάττωμα, καὶ ἀφ' οὗ ἀπορρέει ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε ἡ λαιμαργία καὶ πρὸ παντὸς ἡ οἰνοποσία· ἐν τῶν ἐπιφερόντων ἐπίσης τὴν μαστίγωσιν ἁμαρτημάτων εἶνε ἡ μέθη· πολλοὶ εἶνε λαιμαργότατοι, καὶ εὐρίσκει τις μεταξὺ αὐτῶν πρῶτους μεθύσους.

Ἡ διδασκαλία δὲν εἶνε τοιαύτη, οἷαν ἐπεθύμει τις πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν βαναύσων τούτων ὀρέξεων. Οὐδὲν ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ σχεδὸν ὑπὸ τῶν νεανίσκων ἢ ὡς ἀγγασία μόνον· εἶνε κατ' ἐλάχιστον φιλολογικὴ καὶ σχεδὸν τεχνικὴ καθ' ὅλοκληρίαν. Πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβὴς γνώσις τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ γράφειν ὀρθῶς ἐμμέτρως ἢ πεζῶς ἐν ἀμφοτέραις ταῖς

γλώσσαις ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μνήμην ἢ τὰς ἀσκήσεις, οἱ ἰσχυρότεροι ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶνε πολὺ ἀνώτεροι τῶν μαθητῶν τῶν γαλλικῶν λυκείων. Ἐχω ὑπ' ὄψει τετράδιον καθηκόντων ἐστεμμένον, ἔνθα σκηναὶ τοῦ Σαιξπείρου εἶνε κάλλιστα μεταπεφρασμένα εἰς σοφοκλείους ἰαμβικούς στίχους. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ λατινικά, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, εἶνε ἥττον κομψὰ καὶ ἥτιον γνήσια τῶν παρ' ἡμῖν ρητορικῶν συνθέσεων. Δὲν φαίνονται γινώσκοντες πράγματι τὴν ἱστορίαν, καὶ διηγοῦνται τὰς περὶ Ρηγούλου καὶ Κουρτίου παραδόσεις ὡς αὐθεντικὰ γεγονότα. Πραγματεύονται περὶ τῆς ἵπποσύνης καὶ τοῦ μέσου αἰῶνος ἀορίστως καὶ γενικῶς, οὐδὲ φαίνονται αἰσθανόμενοι τὴν διαφορὰν τῶν ἠθῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν ἰδεῶν, τῶν χαρακτήρων, οὓς συνεπάγεται ἡ φορὰ τῶν αἰώνων. Οὐδὲ φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσαν τὰ συγγράμματα ἀληθοῦς τινος ἱστοριογράφου. Ἐν γένει ἔχουσιν ὀλίγας ἰδέας ἐξαιρουμένων τῶν συγχρόνων ζητημάτων τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς, μαθητῆς τῆς ρητορικῆς, ἐν τινι λυκείῳ τῶν Παρισίων, κέκτηται περισσοτέρας. Ἀνέγνωσαν πολὺ τὰ κλασικὰ κείμενα, ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτῶν διδομένη ἐρμηνεία εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν γραμματικὴ καὶ θετικὴ. Δὲν ἐξάγουσιν ἐξ αὐτῶν τὴν καλλονὴν τοῦ κειμένου, τὰς λεπτότητας τοῦ ὕφους, δὲν δεικνύουσι τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως, τὸν χαρακτήρα τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ, τὴν στροφὴν τοῦ πνεύματός του, πάντα ταῦτα ἠθέλον φανῆ ἀόριστα. Ὁ διδάσκαλος δὲν λαλεῖ εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς κριτικὸς πρὸς ἄνδρας ἔχοντας καλαισθησίαν· δὲν προσπαθεῖ νὰ λεπτόνη τὴν φιλολογικὴν αὐτῶν κρίσιν, δὲν ἀναλύει εἰς αὐτοὺς τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς τοῦ τόπου των. Καθὼς ἐν ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμασι, διδάσκει τὸν τύπον μᾶλλον ἢ τὸ πνεῦμα· τὸ κείμενον τοῦ Εὐκλείδου ἀποστηθισθὲν εἶνε αἰείποτε τὸ ἐγχειρίδιον τῆς γεωμετρίας, ὅλως δὲ δευτερεύουσιν κέκτηνται θέσιν ἡ λογικὴ καὶ ὁ συλλογισμὸς. Συνηθέστατα ἡ διδασκαλία αὕτη σχηματίζει ἑλληνιστὰς καὶ ὑπολογιστικούς μόνον. Τοῦναντίον ὁ νέος Γάλλος, δεκαεναετῆς ἤδη, κατέχει, ἂν ἦνε νοήμων καὶ ἐπιμελής, γενικὴν παιδείου, ποσότητά τινα πρωτοτύπων ἰδεῶν, προσωπικὰς τινὰς ἐξ ἡμισίας ἰδέας, ὠρισμένην προτίμησιν ὑπὲρ τοῦ δεινὸς συγγραφέως ἢ τοῦ δεινὸς ὕφους, ἀρχὰς θεωριῶν, ἀορίστους ἀπόψεις περὶ καλοῦ, ἱστορίας ἢ φιλοσοφίας, τοῦλάχιστον τὸ ἐνυπάρχον αἴσθημα ἀορίστων καὶ σπουδαιότητων ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην νὰ σχηματίσῃ γνώμην, ἀνάγκην κατὰ τοσοῦτον ζωηροτέραν, καθ' ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπικρατεῖ ὁ σκεπτικισμὸς, τὸ δὲ συνηθέστερον, ἀπώλεσε τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ δοξασίας, ἀφοῦ οὐδεμίαν ἐν γένει ἐπιβεβλημένην καὶ ἀποδεδεγμένην διδασκαλίαν

εύρίσκεται νὰ σταματήσει τὸ διακυμαινόμενον αὐτοῦ πνεῦμα, θέλων δὲ ν' ἀγκυροβολήσει ἐν τινι λιμένι, εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσει τὸν λιμένα τοῦτον καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἄγκυραν. Πολλοὶ διακεκριμένοι Ἄγγλοι ἐκ τῶν γνωρίμων μου ἐθεώρουν τὴν ἐν τῷ λυκείῳ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πανεπιστημίῳ ἀνατροφὴν ὡς ἀπλήν προπαρασκευὴν, ὡς γυμναστικὴν, training, παιδείου τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μνήμης, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐξεληθόντες ἐκεῖθεν, μοὶ ἔλεγον, ὑποχρεώθημεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἢ μᾶλλον ν' ἀρχίσωμεν ἐκ νέου τότε τὴν ἀνατροφὴν ἡμῶν, καὶ νὰ προσκτησώμεθα διὰ προσωπικῶν ἀναγνώσεων πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν περὶ φιλοσοφίας, ἱστορίας, πολιτικῆς οἰκονομίας, φυσικῶν ἐπιστημῶν, τέχνης, φιλολογίας. Ἄρχονται σήμερον νὰ θεραπεύωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην, καὶ νὰ εὐρύνωσι τὸν κύκλον τῶν σπουδῶν· ἀλλ' εἶνε ἀκόμη στενός, ἔχων ἀείποτε κέντρον τὸν Εὐκλείδην καὶ τὸν σαπφικὸν στίχον· συνεπῶς, τὸ πνεῦμα κατ' ἐλάχιστον ἀνεπτυγμένον φθάνει βραδύτερον εἰς πληρεστέρας ἀπόψεις.

Τελευταία λεπτομέρεια τελείως καταδεικνύουσα τὴν διαφορὰν μεταξὺ Ἄγγλιας καὶ Γαλλίας, εἶνε ὅτι, κατὰ μέσον ὄρον, τὰ ἐξοδα μαθητοῦ τοῦ Χαρόδου εἶνε διακόσιαι λίραι στερλίνας κατ' ἔτος. Ἀλλὰ πόσοι ἀλλαχοῦ πατέρες ἠδύναντο νὰ ἐξοδεύσωσι πεντακισχίλια κατ' ἔτος φράγκα πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ των; Ἐν Γαλλίᾳ, ὑπάλληλός τις, ἀνὴρ ἀφιερωθεὶς εἰς τι τῶν ἐλευθερίων καλουμένων ἐπαγγελμάτων, συνηθέστατα κερδαίνει τρισχίλια φρ. ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἐτῶν, καὶ πεντακισχίλια ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἐτῶν· συνήθως δέ, ἔχει πρὸς συμπλήρωσιν τὴν πρόσοδον εὐτελεστάτου κεφαλαίου. Ἀλλὰ, πρὸς ἀποζημίωσιν, ἢ συντήρησιν τοῦ υἱοῦ του στοιχίζει εἰς αὐτὸν χίλια μόνον φράγκα ἐν τῷ λυκείῳ, τετρακόσια φράγκα ἐν μικρῷ τινι λυκείῳ, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς ὑποτρόφους παρεχόμεναι συντάξεις εἶνε πολυάριθμοι. Φρονῶ ὅτι δύναται τις νὰ υπολογίσῃ ὅτι κλασικὴ τις ἀνατροφὴ εἶνε πεντάκις ἀκριβωτέρα ἐν Ἄγγλιᾳ ἢ ἐν Γαλλίᾳ. Αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἐν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων εἶνε ἡ ἕξις τῆς ὑπερβαλλούσης δαπάνης. Ἐν τῇ κατωτάτῃ ἐκπαιδεύσει ἢ χρηματικῇ χορηγίᾳ τῆς πολιτείας παρέχεται εἰς 8,500 σχολεῖα· ἐνῶ διὰ τῆς αὐτῆς χορηγίας ἠδύναντο νὰ συντηρηθῶσιν 25,000 ἐν Γαλλίᾳ, ἣτις ἠθελεν ἀναθρέψῃ 1,500,000 Γαλλόπαιδας ἀντὶ 950,000 Ἄγγλοπαίδων· ἐν γένει ἡ δαπάνη τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τῶν γαλλικῶν σχολείων εἶνε, κατ' ἀναλογίαν, τὸ τέταρτον τῶν ἀγγλικῶν σχολείων. Ἐν Ὁξφόρθῃ, ὅπου μεταβαίνω αὔριον, καὶ ἐν γένει ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, ὁ σπουδαστῆς δαπανᾷ τριακοσίας λίρας στερλίνας κατ' ἔτος· ἐν τούτοις ἐξαρκοῦσι κατ' ἔτος διακόσιαι, εἰ καὶ τινες, λόγῳ οἰκονομίας,

ζῶσι μὲ ἑκατὸν μόνον λίρας. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Θωμᾶ Βράουν ἐν Ὁξφόρδη* μνημονεύει σπουδαστοῦ πενεστάτου, ὅστις συνετηρεῖτο μὲ ἑβδομήκοντα πέντε μόνον λίρας, ἀλλὰ ταῦτα διότι εἶχε κατοικίαν δωρεάν, καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατελῆ περιφρονημένος. Ἄλλ' ἐν Γαλλίᾳ, σπουδαστῆς τῆς ἰατρικῆς ἢ τοῦ δικαίου, ὅστις ἤθελεν ἔχει ἑβδομήκοντα πέντε λίρας (1875 φρ.) ἠδύνατο νὰ συντηρῆται κάλλιστα· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουσι χίλια πεντακόσια μόνον φράγκα, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται νὰ στεφθῆ ὁ πλούσιος νὰ περιφρονήσῃ τὸν πτωχὸν αὐτοῦ ἑταῖρον.

ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ.

ὑπὸ Ἰωάννου Rehmke-St. Gallen.

Οὐδεμία μὲν ἀμφιβολία, ὅτι τὸ σχολεῖον ὑπηρετεῖ τῇ παιδαγωγίᾳ, ἐὰν δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς δέον νὰ συμπράξῃ ὀλοσχερῶς ἢ μονομερῶς, περὶ τούτου δυνατὸν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐπικρατῶσι διάφοροι γνῶμαι.

Δέον τὸ σχολεῖον νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν μόνην τὴν πνευματικὴν παιδαγωγίαν ἢ ἐπίσης σπουδαῖον ἑαυτοῦ ἔργον νὰ θεωρῆ καὶ τὴν ἠθικὴν παιδαγωγίαν; Ἄς θαυμάζωσιν οἱ παιδαγωγοί, ὅτι τοιαύτην ἀμφιβολίαν ἀπλῶς δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ἐκφράσωμεν, μολονότι τὸ ζήτημα τοῦτο πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπὸ τῶν κορυφαίων αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ὀλοσχεροῦς εἰς τὴν παιδαγωγίαν συμπράξεως τοῦ σχολείου ἐκρίθη. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ὅλως βάσιμον ταύτην κρίσιν φαίνεται ὅτι τὸ σχολεῖον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐν ὅλαις ταῖς χώραις πράγματι ἀντιστρόφως ἀνεπτύχθη καὶ διὰ τῆς πορείας τῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως ἐμφαντικώτερον ὁσημέραι χαρακτηρίζει ἀποκλειστικὸν ἑαυτοῦ ἔργον μόνην τὴν πνευματικὴν παιδαγωγίαν. Ἐν τούτῳ θεωρία καὶ πράξις ὄντως ἀφίστανται ἀλλήλων καὶ τινες διδασκαλοὶ, οἵτινες ὑπὲρ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἀνωτέρω διττῆς ἐρωτήσεως ἀπεφάνθησαν, ἐν τῇ πράξει τοῦ ἑαυτῶν ἔργου εἶνε ζῶσα ἀπόκρισις ὑπὲρ τῆς πρώτης.

Καὶ ἐν αὐτοῖς ἤδη τοῖς ἐγχειριδίοις τῆς παιδαγωγικῆς βλέπομεν ὑπολανθάνον τὸ αἰσθημα τῆς ἀβεβαιότητος περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου. Διότι οἱ συγγραφεῖς τούτων, οἵονεὶ ὑπεραπολογούμενοι τῆς ἐν τῇ πράξει μο-